

הנדון: הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון – מניעת פעילות ארגונים הפועלים נגד צה"ל), התשע"ז-2016

ביום שלישי הקרוב, 3.7.18 תעלה לדיון ההצעה שבנדון. אנו מתנגדים להצעה זו. ההצעה מבקשת להסמיך את שר החינוך למנוע כל פעילות במוסד חינוך שתחת סמכותו לפי חוק חינוך ממלכתי, המועברת על-ידי ארגונים חיצוניים כאשר אופי הפעילות חותר תחת "מטרות החינוך". למעשה מדובר בהרחקה מוחלטת של ארגונים אלה ממוסדות חינוך, גם כאשר מנהלי בתי הספר מבקשים להזמין לשיח עם התלמידים. ההצעה טומנת בחובה פגיעה קשה בחופש הביטוי, וזאת תוך מתן סמכות רחבה, עמומה וכמעט שרירותית לשר החינוך לפסול ארגונים, למעשה כראות עיניו. כמו כן היא מבקשת למנוע שיח ביקורתי והעלאת שאלות מעוררות מחלוקת במסגרת הלימודים, דבר המנוגד לעקרונות של חינוך איכותי לדמוקרטיה ולאזרחות.

מהות ההצעה

1. ההצעה כאמור מבקשת להקנות לשר החינוך את הסמכות למנוע מארגונים שאינם חלק ממערכת החינוך לקיים פעילות בתוך מוסד חינוכי. ההצעה מבקשת לעשות זאת בשתי דרכים: ראשית, מוצע לאפשר לשר החינוך לקבוע כללים למניעת כל פעילות במוסד חינוך בכל צורה שהיא של ארגון חיצוני אשר פעילותו סותרת בצורה חמורה ומשמעותית את מטרות החינוך כפי שהן קבועות בסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, ומורחבות לפי הצעה זו בכך שתתווסף מטרה "לחנך לשירות משמעותי בצבא הגנה לישראל, או לשירות לאומי-אזרחי". כמו כן שר החינוך יקבע כללים למניעת פעילותו של ארגון או אדם במוסד חינוכי, אם הארגון פועל באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים מחוץ לישראל נגד חיילי צה"ל בשל פעילות שביצעו במהלך מילוי תפקידם.

תכלית ההצעה

מר אמיר אלשטיין
יו"ר הוועד המנהל

מר יוחנן פלסנר
נשיא

מר ברנרד מרכוס
יו"ר בינלאומי

פרופ' גרהרד קספר
יו"ר המועצה הבינלאומית

ד"ר ג'ורג' שולץ
יו"ר של כבוד

חברי הוועד המנהל

- אלוף (מיל') אורנה ברביבאי
- מר חן ליכטנשטיין
- גב' מול מועלם
- מר סלי מרידור
- מר אבינועם נאור
- עו"ד אבי פישר
- מר אביעד פרידמן
- ד"ר מיכל צור
- מר יוסי קוצ'יק
- מר עימאד תלחמי

המועצה הבינלאומית

- השופטת רוזלי סילברמן אבלה, קנדה
- מר אליוט אברמס, ארה"ב
- ד"ר מרטין אינדיק, ארה"ב
- גב' אן אפלכאוס, ארה"ב
- פרופ' ורנון בוגדנור, בריטניה
- השופטת דורית ביניש, ישראל
- השופט סטיבן ברייד, ארה"ב
- ד"ר אימי גוטמן, ארה"ב
- ד"ר ג'וזף ג'וזפה, גרמניה
- השופטת דליה דורנר, ישראל
- פרופ' רונלד דניאלס, ארה"ב
- השגריר צ'ארלס היל, ארה"ב
- פרופ' משה הלברטל, ישראל
- פרופ' מייקל וולצר, ארה"ב
- פרופ' רוברט מנוקין, ארה"ב
- פרופ' כריסטוף מרקשיס, גרמניה
- השופט אברהם סופר, ארה"ב
- מר ברט סטפנס, ארה"ב
- פרופ' ארווין קוטלר, קנדה
- פרופ' יהודה ריינהרץ, ארה"ב
- פרופ' גבריאלה שלו, ישראל
- השופט מאיר שמגר, ישראל

סגני נשיא

- ד"ר ישי ג'סי (ג'סי) פרס, אסטרטגיה
- פרופ' ידידיה צ' שטרן, מחקר
- פרופ' יובל שני, מחקר

עמיתים בכירים

- אלוף (מיל') עמית אילון
- פרופ' חנוך דגן
- פרופ' תמר הרמן
- פרופ' מוסטפא בבהא
- פרופ' עמית כהן
- פרופ' יותם מרגלית
- פרופ' יובל פלדמן
- פרופ' מרדכי קרמניצר
- פרופ' גדעון רהט
- ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
- פרופ' איתן שיינסקי

מייסד ונשיא לשעבר

ד"ר אריק כרמון

המכון הישראלי לדמוקרטיה

2. מטרת הצעת החוק, המוסברת בפסקה אחת בדברי ההסבר, היא טאוטולוגית: למנוע כניסת גופים כאמור לבתי ספר, וזאת ללא הסבר מה הסיבה לכך, ומדוע אין להשאיר את שיקול הדעת באשר להזמנת ארגונים למנהלי בתי הספר. לא ניתן, למשל, הסבר כיצד מניעה מאותם ארגונים להופיע במוסדות חינוך תביא להפחתת החשש להעמדה לדין של חיילי צה"ל בערכאות בינלאומית.

3. בנוסף, במובן התוצאתי, לא ברור הקשר הרציונלי בין מטרת החקיקה (או לפחות המטרה המובלעת בדברי ההסבר, שהיא מניעת ערעור על הלגיטימיות של צבא ההגנה לישראל) לבין האמצעי בו משתמש החוק. מעמדו של הצבא בחברה אינו זקוק להגנה מטעמו של שר החינוך. מעמדו של צה"ל מזה שנים, וגם כיום, הוא גבוה מאד. הצבא זוכה לאמון הגבוה ביותר מבין כל גופי הציבור לפי מדד הדמוקרטיה בכל השנים האחרונות, ובממד האחרון זכה ל-88% אמון. הזמנתם של גופים ביקורתיים ושאינם בקונצנזוס להופיע בפני תלמידים לא גרעה ממעמדו של הצבא. החשש הוא הפוך - דווקא סתימת פיות ומניעת ביקורת על הצבא, עלולה לפגוע במעמדו. כדברי נתן אלתרמן: "ועוד לומר כי צה"ל, מנוטרי כבודו ובריאותו, דורש: חקרו וחטטו בי! אם פגם בי, עליכם ללחום בו מיסודו..." (הטור השביעי, ספר ראשון, עמ' 286)

4. משום שחזקה על מציעי הצעת החוק שגם הם רואים את חוסר הקשר הרציונלי שבין מטרת החוק לאמצעי שבהצעה, קשה להימנע מן המסקנה כי מטרתה האמיתית של הצעת החוק היא אחרת. נראה כי המטרה האמיתית של הצעת החוק היא השתקה פוליטית. כלומר, למנוע מגופים ספציפיים, שהם ביקורתיים כלפי הממשלה ומדיניותה, בדרך של חקיקה רודפת, להופיע במוסדות חינוך, ובכך לחזק את מסע הדה-לגיטימציה כלפי גופים אלה בקרב הציבור הרחב בישראל. נציין בצער כי את מטרת החקיקה הזו החוק עלול להשיג, וזאת בהמשך לחקיקה אחרת בנוגע לארגוני זכויות אדם כגון "חוק השקיפות" שכל כולו נועד לתייג ולבייש ארגוני זכויות אדם, המשתלבת היטב בקמפינים ציבוריים של השתקה והפחדה כגון "קמפיין השתולים".

התוספת הראשונה – סתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך

5. כאמור, ההצעה קובעת ששר החינוך רשאי לקבוע כללים למניעת כל פעילות של ארגון חיצוני במוסד חינוכי, שיש בפעילותו חמורה ומשמעותית ממטרות החינוך. בין מטרות החינוך הממלכתי מנויות המטרות הבאות: "להנחיל את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירה על החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים", ובנוסף, "לחזק את כוח השיפוט והביקורת, לטפח סקרנות אינטלקטואלית, מחשבה עצמאית ויוזמה, ולפתח מודעות וערנות לתמורות ולחידושים". נראה כי הצעת החוק עצמה חותרת תחת מטרות החינוך הללו. היא מסמנת גופים כלא לגיטימיים ובכך "מחנכת" את ילדינו לחוסר סובלנות, ומחלישה את כוח השיפוט והביקורת. בנוסף, היא מונעת חשיפה לדעות שאינן מקובלות ובכך חוטאת למטרה חשובה בחינוך לדמוקרטיה שהיא התמודדות עם סוגיות במחלוקת תוך שמיעת דעות שונות, גם אלה שאינן מצויות בלב הקונצנזוס. בכך היא גם מנחילה יחס של חוסר כבוד לזכות לחופש הביטוי, שהיא ציפור הנפש של הדמוקרטיה. בכך היא שוללת מבתי הספר את הרוח החופשית, הביקורתית והיצירתית שהיא תנאי בסיסי לעיצוב אישיותם של הלומדים ולקדמה של החברה.

6. **בנוסף, ניתן לטעון כלפי גופים ואנשים מכל קצוות הקשת הפוליטית שבפעולתם חותרים תחת מטרות אלה.** למעשה, הצעת החוק מאפשרת לשר החינוך שיקול דעת כמעט בלתי מוגבל לקבוע על אילו ארגונים ייחסר להופיע במוסדות חינוך. בכך ישנו חשש לשרירותיות בעת הפעלת הסמכות על ידי שר החינוך בבואו למנוע כל פעילות של ארגון או אדם. פגיעה בזכות יסוד כמו חופש הביטוי, אסור שתאופשר על סמך כלל כל כך עמום ורחב כמו "סתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך", משום שהוא יאפשר בהכרח הפעלה סלקטיבית ופוליטית באופן המשתיק את הצד הביקורתית כלפי השלטון.

7. נוסף כי בעידן הטכנולוגי, אי-הקניית ידע על-ידי מערכת החינוך לא מונעת את רכישתו בדרכים חלופיות. לפיכך, תפקידה של מערכת החינוך הוא דווקא לחשוף את התלמידים לסוגיות השנויות במחלוקת בשיח הישראלי תוך שיח ביקורתי ודיון עומק בנושאים אלה, ולא להותירם באופן בלבדי לשיח המתלהם והשטוח ברשתות החברתיות.

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

התוספת השנייה – ארגונים הפועלים באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים נגד חיילי צה"ל

8. ראשית, יש לומר שלא מוכרים לנו כלל ארגונים כאלה, ולכן מדובר בסעיף מיותר. דומה כי עיקר התכלית בסעיף היא שוב, הכפשה ו"סימון" של ארגונים שלא נוקטים כלל בפעולות הנזכרות בהצעה.

9. מעבר לכך, קיימת סכנה כי ההצעה תתפרש ככזו המשתיקה ביקורת על הצבא וחשיפת מקרים בהם חיילים עוברים על דיני המלחמה (גם אם לא נקיטת הליכים באופן יזום). במקרה כזה, ההצעה, אמנם מתיימרת להגן על חיילי צה"ל אך בפועל תסכן אותם שכן היא תתפרש כמונעת הצגתו של מידע על התנהגות אסורה של חיילים. פרשנות כזו דווקא תחזק את ידם של אויבי המדינה הפועלים לנקיטת הליכים משפטיים נגד חיילי צה"ל ומפקדיו מחוץ לישראל. הדרך היחידה למנוע הליכים כאלה היא הרתמות ממשית של המדינה לברור של חשדות כאלה בתוכה פנימה. לשם כך, יש לנהוג בגישה של "את, פתח לוי", ולא בהיפוכה.

סיכום

10. אין הצדקה למנוע מארגונים או אנשים כאמור להעביר פעילות במוסדות חינוך, על סמך קריטריונים פוליטיים ובלתי מקצועיים. כוחה של הדמוקרטיה הישראלית ומערכת החינוך שלה הוא דווקא בכך שהיא מאפשרת לארגונים או אנשים בעלי דעות שונות, לעתים כאלה המאתגרות את השיח הפוליטי המרכזי, להשמיע את דעתם גם בקרב ילדים ותלמידים, לפי שיקול דעתם של מנהיגי החינוך, מנהלי בתי הספר, במתכונת הנקבעת על ידם. מגמת ההצעה, המבקשת לשנות מצב דברים ראוי זה, הינה פסולה.

יש לדחות, לכן, את ההצעה הזו.

בברכה ובכבוד רב,

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

ד"ר עמיר פוקס, עו"ד

פרופ' מרדכי קרמניצר

המכון הישראלי לדמוקרטיה